

פרשת השבוע – "וירא"

שלום וברוכים הבאים לדרומא.

השבוע נעסוק בנושא הצחוק. נושא זה הוא נושא בעל חשיבות גדולה בפרשת השבוע הנוכחית, העוסקת בהולדתו של יצחק, ובציחוק של ישמעאל, אשר בגינו הוא מגורש. ננסה לעמוד על המשמעות של הצחוק - במובניו השונים. נפתח בציטוט של מספר פסוקים מן הפרשה הקודמת, ובפרשנות רש"י והרמב"ן עליהם.

רש"י בראשית פרק יז

(יז) ויפל אברהם על פניו ויצחק – זה תירגם אנקלוס וחדו, לשון שמחה, ושל שרה לשון מחוך. למדת שאברהם האמין ושמח, ושרה לא האמינה ולגלגה. וזהו שהקפיד הקב"ה על שרה ולא הקפיד על אברהם:

בראשית פרק יז

(טו) ויאמר אלהים אל אברהם שרי אשתך לא תקרא את שמך שרי כי שרה שמה: (טז) וברכתני אתה וגם נתתני ממנה לך בן וברכתני והיתה לגוים

מלכי עמים ממנה יהיו: (יז) ויפל אברהם על פניו ויצחק ויאמר בלבו הלבן מאה שנה יולד ואם שרה הבת תשעים שנה תלד: (יח) ויאמר אברהם אל האלהים לו ישמעאל יחיה לפניך: (יט) ויאמר אלהים אבל שרה אשתך ילדת לך בן וקראת את שמו יצחק והקמתני את ברייתי אתו לברית עולם לזרעו אחריו: (כ) ולישמעאל שמעתיך הנה ברכתני אתו והפריתי אתו והרביתי אתו במאד מאד שנים עשר נשיאם יוליד ונתתני לגוי גדול: (כא) ואת ברייתי אקים את יצחק אשר תלד לך שרה למועד הזה בשנה האחרת:

קרא בפרשתנו, בפרק י"ח, פסוקים ט"ז-ט"ו.

רש"י מחלק בין שני סוגי צחוק המופיעים בפסוקים. מהי החלוקה אותה מסביר רש"י?

רמב"ן בראשית פרק יז

(יז) ויצחק – תרגם אונקלוס "וחדו". וכן הדבר, כי הצחוק פעם יאמר ללעג ופעם לשמחה, כמו משחקת בתבל ארצו (משלי ח לא), משחקים לפני ה' (ש"ב ו ה): ולפי דעתי שהכונה בלשון הזה, כי כל רואה ענין נפלא באדם לטוב לו ישמח עד ימלא שחוק פיו, והוא מה שאמרה שרה (להלן כא ו) צחוק עשה לי אלהים כל השומע יצחק לי. כענין אז ימלא שחוק פינו ולשונו רנה (תהלים קכו ב). וכן עשה אברהם כאשר נאמר לו זה שמח ומלא שחוק פיו, ויאמר בלבו – ראוי זה לשחוק כי הוא ענין נפלא מאד, הלבן מאה שנה יולד ואם שרה בת תשעים תלד – ולא יהיה זה לשחוק ולשמחה. ויקצר הכתוב בתמיהה כי היא נקשרת במה שאמר ויצחק:

או שתהיה הלבן מאה שנה בשאלה לדבר פלא, לא כדבר נמנע... אבל אמר הלבן מאה שנה שלא הוליד בבחרותו מן האשה הזאת יוליד ממנה עתה אחרי מאה, ואחרי תשעים, שפסק ממנה ארח נשים, כי ידע כן. ולכך לא אמר כן מתחלה כשנאמר לו (לעיל יז ו) "ונתתיך לגוים" עד אמרו אליו כי משרה יוליד. וצוה אותו וקראת את שמו יצחק, בעבור הצחוק שעשה אברהם, וזה לאות כי היה לאמונה ולשמחה. ואחרי שקרא אותו אברהם כן כאשר צוה ה' אותו, אמרה שרה הכי קרא שמו יצחק כי צחוק עשה לי אלהים:

מתוך דברי הרמב"ן מוסברת החלוקה בין שחוק – כאשר הוא חיובי לבין מצב שבו יש בעייתיות בצחוק. הרמב"ן מצדיק את התמיהה שעוררה את הצחוק של אברהם: כאשר המוקד הוא ביכולת של שרה להוליד.

- לאור ההשוואה לצחוקה של שרה בפרשתנו - מדוע נדרש הרמב"ן להסביר את צחוקו של אברהם?

נעיין לעומק בקטע מפרק י"ח, פס' ט' – ט"ו.

- בקטע עולות מספר שאלות. נסו לעמוד על השאלות העולות בקטע מתוך הדיון בין אלוקים, אברהם ושרה – זאת, בעיקר סביב תגובתה של שרה.
- בפסוק ט"ו מנהלת שרה דיון ובו היא מכחישה את צחוקה. עם מי מתנהל הדיון?
- מהי המשמעות של היכולת לנהל דיון שכזה? האם ניתן לקשר דיון זה למושג הצחוק בהקשריו הרחבים?

קראו את פרק כ"א, פסוקים א' – כ"א.

- שמו של יצחק – מהו מקור שמו של יצחק? השוו לפסוקים המצוטטים בדף מפרק י"ז.
- שימו לב למספר הפעמים בהם חוזר השורש צ.ח.ק. – נסו לעמוד על השימושים השונים בשורש. האם המשמעות היא שונה בכל פעם? האם ישנו איזה שהוא מכה משותף להטיות השונות של הצחוק?
- האם ניתן לעמוד על מהות נוספת של הצחוק מתוך תיאור דמותו של ישמעאל?
- עיינו בפרוש רש"י המובא לעיל – המתיחס לקטע שבו אנו עוסקים. עמוד על הפירושים השונים של רש"י למושג הצחוק בפרשה.

רש"י בראשית פרק כא

(ו) יצחק לי – ישמח עלי. ומדרש אגדה הרבה עקרות נפקדו עמה, הרבה חולים נתרפאו בו ביום, הרבה תפלות נענו עמה, ורב שחוק היה בעולם: (ט) מצחק – לשון עבודה זרה, כמו שנאמר (שמות

לב ו) ויקומו לצחק. דבר אחר לשון גילוי עריות, כמה דתימא (להלן לט יז) לצחק בני. דבר אחר לשון רציחה כמו (ש"ב ב יד) יקומו נא הנערים ושחקו לפנינו וגו': (יז) עם בני וגו' – מתשובת שרה כי לא יירש בן האמה הזאת עם בני אתה למד שהיה מריב עם יצחק על הירושה ואומר אני בכור ונוטל פי שנים, ויוצאים בשדה ונוטל קשתו ויורה בו חצים, כדאת אמר (משלי כו יח – יט) כמתלהלה היורה זקים וגו' ואמר הלא משחק אני: עם בני עם יצחק – מכיון שהוא בני אפילו אם אינו הגון כיצחק, או הגון כיצחק אפילו אם אינו בני, אין זה כדאי לירש עמו, קל וחומר עם בני עם יצחק ששתיהן בו: (יא) על אודות בנו – ששמע שיצא לתרבות רעה. ופשוטו על שאמרה לו לשלחו:

אֲחֵרֵי בְלוֹתָהּ שֶׁל שָׂרָה

אֲחֵרֵי בְלוֹתָהּ שֶׁל שָׂרָה צָחָקוּ מִשָּׂיָהּ. תְּנוּקוֹת זָרִים לְמִשְׁמַע הַצָּחוּק צָמְאוּ עוֹלָיִם מִמְרָחֵק, לִיבֵן ק זְקֵנֹת דְּדִיָּה. יְשִׁישִׁים זָרִים	נִקְהָלִים בְּדָחֵק, צָבְאוּ לְדַפֵּק עַל דְּלָתָהּ לְרוֹוֹת דוֹדִיָּה. רַק אֲבָרְהָם, יֵרָא הַדָּר שִׁיבְתָהּ לְצָחוּקָה לֵא שָׁעָה, לֵא קָרַב עֲדִיָּה. שְׁחוּקָה נִמְחָק. לֵא נוֹלַד יִצְחָק.
---	--

- עיין בשירה של רבקה מרים. איזו משמעות נוספת מתקבלת כאן מתוך השיר ביחס ללידה של יצחק?
- עיינו במקור מתוך השולחן ערוך – ספר ההלכה המקיף והרחב. מעניין לבחון את מקומו של השחוק בהקשר הזה, ולהבין מתוך כך את המקום של הצחוק בעולם היהודי הרחב.

שולחן ערוך אורח חיים הלכות תשעה באב ושאר תעניות סימן תקס

לעשות זכר לחורבן, ובו ה' סעיפים.

סעיף א: משחרב בית המקדש, תקנו חכמים שהיו באותו הדור שאין בונים לעולם בנין מסוייד ומכוייר כבנין המלכים, אלא טח ביתו בטיט וסד בסיד ומשייר מקום אמה על

השלחן ערוך: הוא ספר הלכה אשר נכתב על ידי ר' יוסף קארו- בצפת במאה ה-16. ההערות המסומנות ב'הגהה'- נכתבו באותה תקופה על ידי הרמ"א – ר' משה איסרליש באירופה.

אמה כנגד הפתח בלא סיד, והלוקח חצר מסויידת ומכויירת (פירוש מצויירת), הרי זו בחזקתה ואין מחייבים אותו לקלוף בכותלים.

סעיף ב: וכן התקינו שהעורך שלחן לעשות סעודה לאורחים, מחסר ממנו מעט ומניח מקום פנוי בלא קערה מן הקערות הראויות לתת שם; וכשהאשה עושה תכשיטי הכסף והזהב, משיירה מין ממניי התכשיט שנוהגת בהם, כדי שלא יהיה תכשיט שלם. וכשהחתן נושא אשה, לוקח אפר מקלה ונותן בראשו במקום הנחת תפילין. הגה: ויש מקומות שנהגו לשבר כוס בשעת חופה, או לשום מפה שחורה או שאר דברי אבילות בראש החתן (כל בו). וכל אלה הדברים כדי לזכור את ירושלים, שנאמר: אם אשכח ירושלים וגו' אם לא אעלה את ירושלים על ז ראש שמחתי (תהילים קלז, ו).

סעיף ה: אסור לאדם שימלא פיו שחוק בעולם הזה.